

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

DIVIZIA CERCETARE
RESEARCH DIVISION/ DIVISION DE LA RECHERCHE

Articolele 2, 3 și 14
Accesul egal la justiție în jurisprudența
Curții Europene a Drepturilor Omului privind
violența împotriva femeilor

Invităm editorii care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest raport, în format tipărit sau electronic (Web) să contacteze publishing@echr.coe.int pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traduceri actuale ale rapoartelor de cercetare, vă rugăm să consultați documentul [Traduceri în curs](#)

Raportul a fost elaborat de Divizia Cercetare și Bibliotecă, Direcția Jurisconsult, și nu obligă Curtea. Poate suferi modificări de formă.

Manuscrisul acestui text a fost finalizat în iunie 2015.

Raportul poate fi descărcat de la adresa: www.echr.coe.int (Jurisprudență – Analiză jurisprudențială – Rapoarte de cercetare). Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de Twitter al Curții la <https://twitter.com/echrpublication>.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2015.

CUPRINS

INTRODUCTION 4

I. MĂSURI OPERATIVE DE PROTECȚIE.....	6
II. ACCESUL LA CĂI DE ATAC JUDICIARE.....	13
III. NATURA CĂII DE ATAC.....	15
IV. PRINCIPIUL NEDISCRIMINĂRII	16
V. ANCHETĂ AMĂNUNȚITĂ ȘI EFECTIVĂ	19
VI. PROMPTITUDINE	24
VII.RESPECTAREA INTEGRITĂȚII PERSONALE A RECLAMANTULUI.....	25
CONCLUZIE.....	27
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	30

INTRODUCERE

1. Violența împotriva femeilor reprezintă una din cele mai pronunțate expresii ale relațiilor de putere inegale dintre femei și bărbați – atât ca încălcare a drepturilor omului, cât și ca un obstacol major în calea egalității de gen.¹ Violența împotriva femeilor pentru că sunt femei face parte integrantă dintr-o structură socială caracterizată de prejudecăți de gen, care plasează victimele într-o situație deosebit de vulnerabilă. Impunitatea larg răspândită și răspunsurile inadecvate ale statului la astfel de violențe – bazate adeseori pe stereotipuri patriarhale privind rolurile de gen – face ca multe dintre femei să fie victime ale unei violenței neprotejate și fără a avea acces la justiție.²

2. Această contribuție explorează jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”) privind violența împotriva femeilor, cu scopul de a identifica obstacolele cu care se confruntă victimele violurilor, ale violenței domestice sau ale altor rele tratamente în eforturile lor de a căuta protecție și justiție în cadrul sistemelor interne respective ale statelor membre ale Consiliului European. Aceste obstacole împiedică accesul nediscriminatoriu și efectiv la justiție, care este esențial pentru a crește autonomia femeilor victime ale violenței, pentru a preveni consecințele individuale ale traumatizării, sentimentele de neputință și victimizare secundară și pentru a descuraja infractorii și pentru a încuraja societatea în ansamblu, inclusiv autoritățile de aplicare a legii, să lase în urmă atitudinile arhaice care conduc la acțiuni de reprimare a femeilor.

3. Principala dispoziție cu privire la nediscriminare prevăzută la art. 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Convenția”) proclamă faptul că *„[e]xercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de [prezenta] convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire”*, inclusiv cea de sex.³ Deși se poate presupune că violența împotriva femeilor este un domeniu care poate fi examinat într-un mod destul de logic din perspectiva discriminării de gen, art. 14 a jucat doar un rol marginal în aceste cauze în fața Curții. Acest lucru poate fi explicat parțial

¹ Consiliul European, Strategia privind egalitatea de gen 2014-2017, Strasbourg, 2014, pag. 5.

² Consiliul European, Fișă tematică: Convenția Consiliului European privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), pag. 1.

³ O interdicție de sine stătătoare a discriminării este cuprinsă la art. 1 din Protocolul nr. 12, care proclamă faptul că *„[e]xercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare”*. Protocolul nr. 12 se aplică însă numai pentru cele optsprezece state membre ale Consiliului European care l-au ratificat până în prezent. Astfel, Curtea nu a aplicat acest protocol decât în câteva cauze. A se vedea, de exemplu, *Zornić împotriva Bosniei și Herțegovinei*, nr. 3681/06, 15 iulie 2014, și *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei (MC)*, nr. 27996/06 și 34836/06, CEDO 2009.

prin alegerea reclamantelor de a nu ridica problema inegalității sau prin incapacitatea acestora de a o invoca într-un mod justificat. În general, cauzele de succes formulate în temeiul art. 14 implică discriminări directe și este mai dificil pentru reclamant să invoce discriminarea indirectă, ceea ce este, totuși, necesar în contextul violenței împotriva femeilor.⁴ Dată fiind ordinea obișnuită în care Curtea examinează o cerere, este, de asemenea, destul de tipic pentru Curte să decidă că nu se ridică nicio problemă separată în temeiul art. 14 din Convenție după ce un capăt de cerere a fost examinat în mod extensiv în temeiul altor articole de fond din Convenție. În plus, unii comentatori susțin despre criteriul rigid aplicat⁵ de Curte în cadrul examinării unei cereri formulate în temeiul art. 14 că nu este potrivit pentru cazurile de discriminare pe criterii de gen.⁶

4. În locul invocării art. 14 din Convenție, majoritatea cauzelor care privesc violența împotriva femeilor care dezvăluie probleme în domeniul accesului la justiție fac trimitere la obligațiile procedurale și pozitive în temeiul art. 2 (dreptul la viață), art. 3 (interzicerea torturii), art. 4 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate) și art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție.⁷ Cu toate acestea, aspectele egalității de gen pot fi deduse și din raționamentul Curții în temeiul acestor articole. Acest lucru este posibil dată fiind specificitatea de gen a violenței, caracterul sexual sau răspunsul partinitor la aspecte de gen al autorităților față de rele tratamente – toți fiind factori care demonstrează dominarea femeilor de către bărbați. Având în vedere că acest comentariu se concentrează asupra accesului la justiție, jurisprudența prezentată mai jos a fost aleasă și va fi analizată doar având în vedere acest aspect.

⁴ *R.J.A. McQuigg*, *International Human Rights Law and Domestic Violence* (Dreptul internațional în materie de drepturile omului și violența domestică), Routledge 2013, pag. 51.

⁵ Art. 14 nu poate fi invocat în mod independent, ci doar coroborat cu alte drepturi prevăzute de Convenție, atunci când faptele în litigiu intră în sfera de aplicare a respectivelor drepturi. Potrivit jurisprudenței consacrate a Curții, art. 14 interzice tratamentul diferit al persoanelor aflate în situații similare și tratamentul egal al persoanelor aflate în situații semnificativ diferite, cu excepția cazului în care există o justificare rezonabilă și obiectivă pentru tratamentul în cauză.

⁶ A se vedea, de exemplu, *I. Radacic*, *Gender Equality Jurisprudence of the European Court of Human Rights* (Jurisprudența în domeniul egalității de gen a Curții Europene a Drepturilor Omului), (2008) 19 EJIL 841, 850, care susține aplicarea „*metodei dezavantajului*” care pornește mai degrabă de la recunoașterea egalității de gen, discriminarea femeilor decât de la prezumția irelevanței diferenței de gen. O astfel de abordare impune Curții să acorde mai multă atenție contextului politic și relațiilor de putere dintre sexe.

⁷ Ca urmare a dezvoltării obligațiilor procedurale, în special în temeiul acestor dispoziții, art. 6 (dreptul la un proces echitabil) și art. 13 (dreptul la un recurs efectiv), ca drepturi procedurale tradiționale, sunt foarte rar invocate și/sau examinate în fața Curții în ceea ce privește plângerile victimelor violenței.

I. MĂSURI OPERATIVE DE PROTECȚIE

5. În contextul violenței împotriva femeilor, accesul la justiție nu se limitează la considerarea, din perspectiva *ex post*, a modului în care victima trebuie să primească despăgubiri pentru relele tratamente. Atunci când, de exemplu, autorităților naționale le sunt raportate incidente de violență domestică, această informație declanșează obligația de a implementa măsuri de protecție în vederea prevenirii unor noi vătămări. Existența unor obligații pozitive pentru părțile contractante de a proteja drepturile Convenției prin apărarea drepturilor persoanelor împotriva faptelor altora fusese deja recunoscută încă din 1985, în cauza *X și Y împotriva Țărilor de Jos*⁸, care privea violarea unei fete cu handicap mintal, în vârstă de 16 ani, într-un centru pentru copii cu handicap mintal. *Kontrová împotriva Slovaciei*⁹ – prima cauză de violență domestică soluționată de Curte – a oferit, pe fond, oportunitatea abordării în detaliu a unei astfel de obligații pozitive de a introduce măsuri de protecție *ex ante*.¹⁰ La 2 noiembrie 2002, reclamanta a formulat o plângere penală împotriva soțului ei, acuzându-l că a agresat-o și a bătut-o cu un cablu electric. A transmis un raport medical întocmit de un specialist în traume care indica faptul că rănilor sale o împiedică să fie aptă de muncă o perioadă de până la șapte zile. Reclamanta a afirmat, de asemenea, că exista un lung istoric de abuzuri fizice și psihologice din partea soțului său. După aproximativ două săptămâni, reclamanta, împreună cu soțul său, au încercat să retragă plângerea penală a acesteia. Un ofițer de poliție i-a sfătuit că, pentru a evita punerea în mișcare a acțiunii penale, vor fi nevoiți să facă rost de un raport medical care să arate că, după incidentul raportat, reclamanta nu a fost în incapacitate de muncă mai mult de șase zile. Reclamanta a prezentat un astfel de raport, iar ofițerul însărcinat cu soluționarea cauzei a decis că, întrucât în noua situație cauza urma să fie examinată în temeiul legii privind infracțiunile minore, nu mai trebuia să se ia nicio măsură în acest caz. În săptămânile următoare, serviciul de urgență al poliției locale a fost alertat de mai multe ori de reclamantă sau de o rudă a acesteia în privința faptului că soțul reclamantei avea o armă de foc și amenința că îi va ucide pe copii și se va sinucide. Poliția a trimis o patrulă de poliție să viziteze locuința, dar a constatat că soțul reclamantei părăsise locul înainte de sosirea patrului. În ziua următoare, soțul reclamantei și-a împușcat cei doi copii și apoi s-a sinucis.

6. Reclamanta s-a plâns în fața Curții că statul nu a protejat viața celor doi copii ai săi și a pretins o încălcare a art. 2 din Convenție. Având în vedere dificultățile întâmpinate în menținerea ordinii în societățile moderne, imprevizibilitatea comportamentului uman și alegerile operative care trebuie făcute în ceea ce privește prioritățile și resursele, Curtea a reiterat domeniul

⁸ *X și Y împotriva Țărilor de Jos*, 26 martie 1985, pct. 23, Seria A nr. 91.

⁹ *Kontrová împotriva Slovaciei*, nr. 7510/04, 31 mai 2007.

¹⁰ Înainte de *Kontrová* a existat o sigură decizie de inadmisibilitate a Curții, care privea violența domestică: *Myszk împotriva Poloniei*, nr. 7510/04, 24 septembrie 2007.

de aplicare al obligației pozitive a autorităților de a lua măsuri operative preventive pentru protejarea unei persoane a cărei viață era în pericol în raport cu faptele penale ale unei alte persoane. Domeniul de aplicare al unei astfel de obligații trebuie să fie interpretat într-un mod care să nu impună autorităților o sarcină imposibilă sau disproporționată.¹¹ Nu orice pretins risc împotriva vieții poate implica pentru autorități o cerință a Convenției de a lua măsuri operative pentru a preveni materializarea riscului respectiv. Pentru a exista o obligație pozitivă, trebuie stabilit că autoritățile „*au avut cunoștință sau ar fi trebuit să aibă cunoștință*” la acel moment de existența unui „*risc real și imediat*” ca o persoană identificată să fie supusă relexelor tratamente ca urmare a faptelor penale ale unei terțe și că autoritățile nu au reușit să ia măsuri în domeniul de aplicare al competențelor lor care, considerate în mod rezonabil, ar fi fost de așteptat să evite acel risc.¹² O dificultate care apare în acest context este faptul că violența domestică se produce în spatele ușilor închise ca o infracțiune „*nevăzută*” despre care victimele sunt adesea prea speriate sau prea rușinate pentru a o raporta.¹³

7. Curtea a observat că una din principalele îndatoriri ale poliției era aceea de a contribui la protejarea drepturilor și libertăților fundamentale, precum viața și sănătatea. Situația din familia reclamantei fusese cunoscută forței locale de poliție în urma diferitelor comunicări cu ea și cu rudele sale în săptămânile dinaintea ultimei fapte săvârșite de soțul reclamantei. Ca răspuns la situația reclamantei, poliția avea la dispoziție o gamă largă de obligații specifice.¹⁴ Cu toate acestea, astfel cum au stabilit instanțele interne, poliția nu s-a asigurat că aceste obligații erau respectate. Dimpotrivă, unul dintre ofițerii implicați chiar i-a ajutat pe reclamantă și pe soțul ei să își modifice plângerea penală din noiembrie 2002 astfel încât fapta să fie tratată ca o infracțiune minoră ce nu impunea luarea de măsuri suplimentare. Consecința directă a acestor erori a fost decesul copiilor reclamantei, cu încălcarea prevederilor art. 2 din Convenție.¹⁵ Abuzul suferit de reclamantă nu a fost abordat în mod direct.

¹¹ Această abordare a fost dezvoltată de Curte în cauza *Osman împotriva Regatului Unit*, 28 octombrie 1998, pct. 115, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-VIII.

¹² *Kontrová*, citată anterior, pct. 50.

¹³ *R.J.A. McQuigg*, What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence? (Care este potențialul Convenției Consiliului Europei privind violența împotriva femeilor în ceea ce privește violența domestică?) (2012) 16 *IJHR* 947, 957.

¹⁴ Acțiunile au inclus, *inter alia*: acceptarea și înregistrarea în mod corespunzător a plângerii penale a reclamantei; începerea imediat a unei anchete și declanșarea procesului penal împotriva soțului reclamantei; păstrarea unei evidențe adecvate a apelurilor la numărul de urgență și informarea echipei din următoarea tură cu privire la situație; luarea de măsuri cu privire la acuzația potrivit căreia soțul reclamantei deținea o armă de foc și că amenințase că o va folosi.

¹⁵ *Kontrová*, citată anterior, pct. 51.

8. Cauza *Kontrová* oferă o bună ilustrare a vulnerabilității femeii victimă a violenței domestice. Atunci când raportarea cazurilor grave de violență domestică nu conduce la luarea unei măsuri adecvate, ajutorul poate veni mult prea târziu. Deși cauza nu a fost formulată în temeiul art. 14 din Convenție, aceasta ridică probleme de egalitate în accesul la justiție. Include, de exemplu, faptul că un presupus caz de violență domestică, într-o serie de incidente cunoscute de rele tratamente, a fost retrogradat la o infracțiune minoră, la presiunea făptuitorului însuși.

9. Cauzele de violență domestică care au condus la cereri de măsuri de protecție din partea autorităților interne au fost, de asemenea, formulate în fața Curții sub aspectul unei încălcări a dreptului victimei la respectarea vieții private și de familie, în temeiul art. 8 din Convenție. În cauza *Bevacqua și S. împotriva Bulgariei*¹⁶, de exemplu, reclamantii au pretins că autoritățile bulgare nu le-au respectat viața privată și de familie în ceea ce privește protecția primei reclamante față de comportamentul violent al fostului său soț și durata excesivă a acțiunilor de încredințare a minorului în privința celui de-al doilea reclamant, fiul minor al primei reclamante. Curtea a constatat că a fost încălcat art. 8 (dreptul la respectarea vieții de familie) din Convenție, având în vedere efectele cumulative ale instanțelor naționale de a nu adopta, fără întârziere, măsuri intermediare de încredințare a minorului într-o situație care i-a afectat negativ pe reclamantii și, mai presus de toate, bunăstarea celui de-al doilea reclamant și lipsa unor măsuri suficiente luate de autorități în timpul aceleiași perioade, ca reacție la comportamentul fostului soț al primei reclamante. În opinia Curții, acest fapt a constituit nerespectarea obligației de a oferi asistență reclamantilor, contrar obligațiilor pozitive ale statului prevăzute la art. 8 din Convenție de a asigura respectarea vieții lor private și de familie. Curtea a subliniat, în special, că faptul de a considera conflictul ca fiind „o chestiune privată” era incompatibil cu obligația autorităților de a proteja viața de familie a reclamantilor.¹⁷ Cauza *Bevacqua și S.* demonstrează modul în care norme de procedură rigide pot afecta accesul victimelor violenței domestice la justiție.¹⁸ În schimb, autoritățile naționale ar trebui să aibă la dispoziție mijloacele necesare pentru a acționa flexibil și cât mai urgent posibil. Cauza este, de asemenea, semnificativă întrucât Curtea a hotărât pentru prima dată că a fost încălcat art. 8 din Convenție în ceea ce privește abuzurile efectiv suferite prin violența domestică.

¹⁶ *Kontrová împotriva Slovaciei*, nr. 71127/01, 12 iunie 2008.

¹⁷ *Ibidem*, pct. 83-84.

¹⁸ A se vedea, de asemenea, *E.S. și alții împotriva Slovaciei*, nr. 8227/04, pct. 43, 15 septembrie 2009, în care reclamanta nu a putut solicita suspendarea separarea proprietăților comune cu soțul său abuziv până la finalizarea divorțului. În același timp, situația de proprietate comună în devălmășie interzicea autorităților naționale să emită măsuri provizorii prin care să dispună ca soțului reclamantei să se mute din locuința comună.

10. În *Opuz împotriva Turciei*¹⁹, Curtea a examinat, în temeiul art. 2 din Convenție, dacă a fost justificat faptul că autoritățile nu au pus în mișcare acțiunea penală împotriva soțului violent după retragerea plângerilor de către victime. Mama reclamantei a fost împușcată și ucisă de soțul reclamantei în timp ce încerca să o ajute pe reclamantă să fugă de la domiciliul conjugal. În anii care au precedat asasinării, soțul o supusese atât pe reclamantă, cât și pe mama acesteia unei serii de atacuri violente, unul dintre acestea având ca rezultat producerea de vătămări pe care doctorii le-au certificat ca fiind o amenințare la adresa vieții. Incidentele și teama femeilor pentru viața lor au fost aduse în mod repetat în atenția autorităților. Deși au fost inițiate procese penale împotriva soțului pentru o serie de infracțiuni, inclusiv amenințări cu moartea, agresiuni grave și tentative de crimă, acestea au încetat în cel puțin două cazuri după ce femeile și au retras plângerile, aparent la presiunea soțului reclamantei. În ciuda gravității vătămarilor, soțul a fost condamnat pentru doar două dintre incidente, pentru care a primit sentințe ușoare. Pentru uciderea mamei reclamantei – act pe care soțul l-a motivat ca fiind săvârșit pentru a-și proteja onoarea – acesta a fost condamnat pentru omor și a primit pedeapsa cu închisoarea pe viață. A fost, însă, eliberat în așteptarea apelului și și-a reînnoit amenințările la adresa reclamantei, care a cerut protecția autorităților. Abia după șapte luni, în urma unei cereri de informații din partea Curții, au fost luate măsuri pentru a o proteja.

11. Curtea a constatat că practica din celelalte state membre ale Consiliului Europei a demonstrat că, cu cât infracțiunea era mai gravă sau cu cât mai mare era riscul săvârșirii unor noi infracțiuni, cu atât era mai probabil ca acțiunea penală să continue în interesul public, chiar și atunci când victima își retrăsese plângerea. Diferiți factori urmau să fie luați în considerare la luarea unei decizii cu privire la punerea în mișcare a acțiunii penale. Aceștia aveau legătură cu infracțiunea (gravitatea sa, natura rănilor victimei, utilizarea unei arme de foc, planificarea), autorul infracțiunii (dosarul său, riscul de recidivă, orice antecedente de violență), victima și potențialele victime (orice risc pentru sănătatea și siguranța lor, orice efecte asupra copiilor, existența unor noi amenințări ulterior atacului) și relația dintre autor și victimă (istoricul și situația actuală, precum și efectele urmăririi penale împotriva dorinței victimei). În cauza *Opuz*, în pofida tiparului de violență și utilizării unei arme de foc, autoritățile au dispus în mod repetat încetarea procesului penal împotriva soțului pentru a evita ingerința în ceea ce ei percepeau a fi o „*chestiune de familie*” și nu păreau să fi luat în considerare motivele din spatele retragerii plângerilor, în pofida faptului că fuseseră informate despre amenințările cu moartea. Curtea a observat că autoritățile nu evaluaseră amenințarea iminentă prezentată de soț la adresa vieții mamei reclamantei. În cauzele de violență domestică, drepturile făptuitorilor nu pot prevala față de drepturile victimelor la viață și la integritate fizică și mentală.

¹⁹ *Opuz împotriva Turciei*, nr. 33401/02, CEDO 2009.

În sfârșit, Curtea a observat că autoritățile ar fi putut dispune măsuri de protecție în temeiul legislației relevante sau să emită un ordin de restricție prin care soțul să fie împiedicat să contacteze, să comunice cu mama reclamantei sau să se apropie de aceasta sau să intre în zone definite. Astfel, sistemul judiciar penal, astfel cum a fost aplicat în cazul reclamantei, nu a avut un efect descurajator adecvat. Odată ce situația a fost adusă în atenția autorităților, acestea nu se puteau baza pe atitudinea victimelor pentru incapacitatea lor de a lua măsuri adecvate pentru a preveni punerea în aplicare a amenințărilor la adresa integrității fizice. În concluzie, autoritățile nu și-au respectat obligația de diligență și, prin urmare, nu și-au îndeplinit obligațiile pozitive de a proteja dreptul la viață al mamei reclamantei în temeiul art. 2 din Convenție.²⁰

12. În temeiul art. 3 din Convenție, Curtea a considerat răspunsul autorităților la acțiunile soțului ca fiind în mod vădit inadecvat în lumina gravității infracțiunilor acestuia. Hotărârile judecătorești nu au avut un efect preventiv sau descurajator vizibil și au dezvăluit chiar un grad de toleranță în ceea ce privește caracterul moderat al condamnărilor pronunțate împotriva soțului.²¹ În plus, dreptul turc a adoptat abia în 1998 măsuri administrative și de menținere a ordinii specifice pentru a proteja împotriva violenței domestice și, chiar și atunci, măsurile și sancțiunile disponibile nu au fost aplicate efectiv în cazul reclamantei. În sfârșit, un aspect extrem de grav a fost acela că violențele împotriva reclamantei nu se încheiaseră și că autoritățile nu luaseră încă nicio măsură. În pofida solicitărilor de ajutor formulate de reclamantă, nu s-a făcut nimic până când Curtea nu a solicitat Guvernului să transmită informații despre măsurile de protecție pe care le-a adoptat. Autoritățile nu au luat măsuri de protecție sub forma unei măsuri cu caracter descurajator efectiv împotriva încălcării grave a integrității personale a reclamantei de către fostul său soț, încălcându-și astfel obligațiile pozitive care le reveneau în temeiul art. 3 din Convenție.²²

13. Obligația statului de a lua măsuri preventive rezonabile în cauzele de violență domestică chiar dacă amenințările lansate de presupusul făptuitor nu s-au materializat încă în fapte concrete de violență fizică a fost stabilită în cauza *Hajduová împotriva Slovaciei*²³. Fostul soț al reclamantei a agresat-o verbal și fizic într-un loc public. Deși reclamanta a suferit doar răni minore, din teama pentru viața și siguranța sa, ea și copiii săi s-au mutat de la domiciliul conjugal în incinta unei organizații neguvernamentale. O

²⁰ *Ibidem*, pct. 138-149. A se vedea Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, pct. 58, care face trimitere la cauza *Opuz*.

²¹ Acesta primise o pedeapsă scurtă cu închisoarea comutată în amendă pentru tentativa de a le călca pe cele două femei cu mașina și o amendă mică, plătită în rate, pentru că o înjunghiasse de șapte ori pe reclamantă.

²² *Opuz*, citată anterior, pct. 166-176.

²³ *Hajduová împotriva Slovaciei*, nr. 2660/03, 30 noiembrie 2010.

săptămână mai târziu, fostul soț al reclamantei a amenințat-o cu moartea pe reclamantă în mod repetat. Împotriva sa a fost pusă în mișcare acțiunea penal și a fost arestat preventiv. În cursul procesului, martori experți au stabilit că acesta suferea de o gravă tulburare de personalitate. Acesta a fost condamnat ulterior de o instanță districtuală care a dispus spitalizarea pentru a fi urma tratament psihiatric. Nu a primit niciun tratament în spitalul la care a fost transferat, fiind în schimb externat o săptămână mai târziu. După externare, soțul reclamantei i-a amenințat în mod repetat pe reclamantă și pe avocatul acesteia. A fost arestat din nou, iar instanța districtuală a dispus ulterior să urmeze tratament psihiatric în conformitate cu decizia anterioară.

14. Curtea a observat, în primul rând, că cererea era diferită față de cauze precum *Kontrová* și *Opuz*, în care violența domestică a condus la deces. Cu toate acestea, ținând seama de antecedentele de violență fizică ale soțului reclamantei și de comportamentul amenințător la adresa reclamantei, orice amenințare din partea acestuia putea genera reclamantei temeri fondate că ar putea fi pusă în aplicare. Acest fapt, în estimarea Curții, era suficient pentru a afecta integritatea sa psihică și starea de bine astfel încât să determine o evaluare a respectării de către stat a obligațiilor sale pozitive în temeiul art. 8 din Convenție. În opinia Curții, atât ca urmare a lipsei de acțiune a autorităților naționale, cât și a faptului că nu s-au asigurat că soțul reclamantei este reținut în mod corespunzător pentru a urma un tratament psihiatric, acesta a putut să continue să o amenințe pe reclamantă și pe avocatul său. În plus, poliția și-a asumat sarcina de a interveni numai după ce reclamanta și avocatul său au depus noi plângeri penale. Curtea a reiterat faptul că autoritățile locale aveau obligația de a adopta măsuri preventive rezonabile în cazul în care „*au avut cunoștință sau ar fi trebuit să aibă cunoștință la momentul faptelor de existența unui risc real și imediat*”.²⁴ Condamnarea acestuia pentru acte de violență împotriva reclamantei, antecedentele sale penale și evaluarea instanței districtuale potrivit căreia soțul reclamantei avea nevoie de tratament psihiatric erau suficiente, în circumstanțele cauzei, pentru ca autoritățile interne să fie conștiente de pericolul unor viitoare violențe și amenințări la adresa reclamantei. Concluzionând că a existat o încălcare a obligațiilor pozitive ale statului în temeiul art. 8 din Convenție, Curtea a reafirmat vulnerabilitatea specială a victimelor violenței domestice și necesitatea implicării active a statului în protecția acestora. Vulnerabilitatea sporită impunea autorităților naționale obligația de a exercita un grad și mai mare de vigoare în speță.²⁵

²⁴ *Osman împotriva Regatului Unit*, citată anterior, pct. 116.

²⁵ *Hajduová împotriva Slovaciei*, citată anterior, pct. 45-52.

15. Cauza *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*²⁶ este singura cauză privind traficul de persoane în care Curtea s-a pronunțat pe fond.²⁷ În această cauză, reclamantul era tatăl unei tinere care decedase în Cipru, unde se dusesse să lucreze pe baza unei vize de „artistă” într-un cabaret. După ce și-a părăsit locul de muncă după doar două săptămâni petrecute în Cipru, reclamanta a fost găsită ulterior de managerul cabaretului și dusă la poliție, unde le-a solicitat să o declare imigrantă ilegală și să o rețină, aparent în vederea expulzării, astfel încât să poată fi înlocuită de altcineva la cabaretul său. Poliția, după verificarea bazei sale de date, a concluzionat că fiica reclamantului nu figura că ar fi intrat ilegal în țară și a refuzat să o rețină. Polițiștii i-au cerut managerului cabaretului să o ia de la secția de poliție și să revină cu ea mai târziu în aceeași dimineață pentru a face noi cercetări asupra statutului de imigrant al acesteia. Fiica reclamantului a fost dusă apoi de managerul cabaretului în locuința altui angajat al cabaretului, unde a fost lăsată într-o cameră de la etajul șase al blocului respectiv. A fost găsită mai târziu moartă în stradă, chiar în dreptul apartamentului. O cuvertură a fost găsită legată sub formă de laț de balconul apartamentului. Reclamantul s-a plâns, *inter alia*, în fața Curții că poliția cipriotă nu făcuse tot ce îi stătuse în putere pentru a-i proteja fiica de traficul de persoane cât timp fusese încă în viață.

16. Curtea a examinat capătul de cerere formulat de reclamant în temeiul a două aspecte referitoare la obligațiile pozitive ale Ciprului care decurg din art. 4 (interzicerea sclaviei și a muncii forțate) din Convenție.²⁸ În primul rând, Cipru nu a pus în practică un cadru legal și administrativ adecvat pentru a combate traficul de persoane în cadrul regimului existent de vize pentru *artiste*. Curtea a subliniat că, deși obligația angajatorilor de a notifica autoritățile atunci când o *artistă* își părăsea locul de muncă reprezenta o măsură legitimă care permitea autorităților să monitorizeze respectarea obligațiilor care le reveneau ca imigranți, responsabilitatea de a asigura respectarea și de a lua măsuri în caz de nerespectare a obligațiilor ar trebui să rămână în sarcina autorităților.²⁹

²⁶ *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, nr. 25965/04, CEDO 2010 (extrase). A se vedea, de asemenea, *Siliadin împotriva Franței*, nr. 73316/01, CEDO 2005-VII, cauză în care Curtea a constatat că dreptul penal francez nu îi acordase reclamantei togoleze, minoră la momentul faptelor, o protecție suficientă și efectivă împotriva „aservirii” în care era ținută ca lucrătoare casnică într-o gospodărie privată din Paris, cu încălcarea art. 4 din Convenție.

²⁷ A se vedea, de asemenea, *S.Z. împotriva Bulgariei*, nr. 29263/12, 3 martie 2015, o cauză de tentativă de trafic de persoane în care Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție ca urmare a întârzierilor nejustificate în desfășurarea procesului penal și a lipsei unei anchete adecvate privind acuzațiile de viol și de abuzuri suferite de reclamantă.

²⁸ Prima sarcină a Curții a fost aceea de a clarifica faptul că, în pofida lipsei unei trimiteri explicite la infracțiune în textul art. 4 din Convenție, traficul de persoane se încadrează în domeniul de aplicare al acestui articol.

²⁹ *Rantsev*, citată anterior, pct. 292.

17. În al doilea rând, poliția cipriotă nu a luat măsuri operative pentru a o proteja pe fiica reclamantului împotriva traficului de persoane, în pofida circumstanțelor care au dat naștere unei suspiciuni credibile că ar putea fi victimă a traficului de persoane. Din rapoartele Ombudsmanului și ale Comisarului pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei a reieșit în mod clar că în Cipru exista o problemă gravă încă din anii '70 în ceea ce privește femeii străine tinere care erau forțate să lucreze în industria sexului. Aceste surse au consemnat, de asemenea, creșterea semnificativă a numărului de *artiste* provenite din fostele țări sovietice în urma prăbușirii URSS, ceea ce evidențiază faptul că traficul de persoane a putut înflori în Cipru din cauza toleranței autorităților de imigrări și că autoritățile știau că multe din femeile care au intrat în Cipru cu vize de *artiste* vor presta activități de prostituție. În opinia Curții, autoritățile polițienești dispuneau de indicatori suficienți, în contextul general al chestiunilor legate de traficul de persoane din Cipru, pentru a fi avut cunoștința de circumstanțele care au dat naștere suspiciunii credibile că doamna Rantseva se confrunta cu un risc real și imediat de a fi o victimă a traficului de persoane sau a exploatării. În consecință, acest lucru a dat naștere unei obligații pozitive de a ancheta fără întârziere și de a lua toate măsurile operative necesare pentru a o proteja pe doamna Rantseva. În cazul de față, neregulile la nivelul autorităților polițienești au fost multiple. În primul rând, nu au reușit să se ancheteze încă de la început dacă doamna Rantseva fusese victimă a traficului de persoane. În al doilea rând, nu au eliberat-o, ci au decis să o lase în custodia angajatorului său de la cabaret. În al treilea rând, nu a existat nicio încercare de a respecta prevederile legislației naționale cu privire la combaterea traficului de persoane și exploatării sexuale care impunea statului obligația de a proteja victimele traficului de persoane, oferindu-le sprijin, inclusiv cazare, asistență medicală și sprijin psihiatric.³⁰

II. ACCESUL LA CĂI DE ATAC JUDICIARE

18. Accesul la justiție – definit ca fiind posibilitatea persoanelor de a căuta și de a obține o cale de atac prin intermediul instituțiilor formale sau informale din domeniul justiției cu privire la plângeri în conformitate cu standardele în materie de drepturile omului – se află în centrul unei protecții efective a drepturilor omului.³¹ Fără posibilitatea de a solicita reparații pentru încălcarea garanțiilor convenite privind drepturile omului, această protecție rămâne inutilă – chiar iluzorie. Curtea a hotărât că barierele absolute în calea accesului la sistemul de justiție penală pentru victimele violurilor reprezintă

³⁰ *Rantsev*, citată anterior, pct. 294-298.

³¹ Programul de Dezvoltare al Organizației Națiunilor Unite, Programming for Justice: Access for All: A Practitioner's Guide to Human Rights-Based Approach to Access to Justice (Programare pentru justiție; Acces pentru toți: Ghidul practicianului cu privire la o abordare a accesului la justiție din perspectiva drepturilor omului) (Bangkok: UNDP, 2005).

o denegare de dreptate.³² Alte bariere mai puțin intruzive pot însă împiedica accesul victimei la căile de atac judiciare într-un mod relevant în temeiul Convenției. Lipsa asistenței judiciare, de exemplu, poate, în anumite circumstanțe, să împiedice victima violenței să acceseze căi legale pentru a pune capăt unei situații periculoase. Cauza *Airey împotriva Irlandei*³³, una din cele mai vechi cauze, soluționată în 1979, a fost, fără îndoială, prima cauză de violență domestică introdusă în fața vechii Curți. Reclamanta încercase ani de zile să obțină un ordin de separare juridică de soțul său pe motiv de pretinsă cruzime fizică și mentală față de ea și față de copiii lor. La momentul faptelor, un astfel de ordin judecătoresc era singurul mod în care soții puteau fi eliberați de obligația coabitării.³⁴ În lipsa asistenței juridice și neavând o situație financiară care să-i permită să suporte ea însăși costurile implicate, reclamanta nu a reușit să găsească un avocat dispus să acționeze în numele său. Ordinul nu putea fi obținut decât de la Înalta Curte și în acest scop petiționarul trebuia să prezinte probe care să demonstreze săvârșirea uneia din cele trei infracțiuni matrimoniale specificate, și anume adulter, cruzime sau practici nefirești. În principiu, părțile puteau să-și instrumenteze singure cauza, însă, în practică, fiecare petiționar era reprezentat de un avocat ca urmare a complexității procedurii.

19. Curtea a examinat pretenția reclamantei potrivit căreia calea de atac a separării judiciare era inaccesibilă din cauza costului prohibitiv al procedurii.³⁵ A hotărât că era foarte puțin probabil ca o persoană aflată în poziția reclamantei, provenită dintr-o familie modestă, fără studii, să își poată susține efectiv propria cauză în cadrul unei proces de separare judiciară în fața Înaltei Curți. Această procedură implica nu doar dezbaterile unor chestiuni de drept complicate, ci și un proces complex de colectare a probelor. În sfârșit, implicarea emoțională specifică deseori disputelor matrimoniale era, în opinia Curții, aproape incompatibilă cu gradul de obiectivitate necesar pentru reprezentarea în instanță. Coroborat cu faptul că la momentul faptelor în Irlanda nu exista posibilitatea acordării de asistență judiciară în procesele civile, Curtea a tras concluzia că reclamanta nu a beneficiat de acces efectiv la Înalta Curte în scopul depunerii unei petiții pentru obținerea unui ordin de separare judiciară, cu încălcarea art. 6 din Convenție.³⁶

20. Deși Curtea nu a fost invitată în mod direct în *Airey* să ia o hotărâre cu privire la obligațiile statului legate de protecția reclamantei față de soțul său

³² *X și Y împotriva Țărilor de Jos*, citată anterior, pct. 28-30.

³³ *Airey împotriva Irlandei*, 9 octombrie 1979, Seria A nr. 32.

³⁴ Dreptul irlandez în vigoare la momentul faptelor nu prevedea posibilitatea divorțului.

³⁵ În fața Comisiei reclamanta s-a plâns că statul nu a protejat-o împotriva cruzimii fizice și mentale la care a supus-o soțul său despre care a pretins că era violent și alcoolic, omițând, *inter alia*, să-l rețină pentru a fi tratat de alcoolism. Comisia a declarat acest capăt de cerere inadmisibil. N.B.: Până în 1998, Curtea a funcționat în baza unui sistem dublu, în care cauzele erau examinate inițial de Comisie în ceea ce privește admisibilitatea și numai cauzele admisibile erau introduse spre examinare de către Curte.

³⁶ *Airey împotriva Irlandei*, citată anterior, pct. 24-28.

violent, cauza demonstrează totuși un aspect esențial al accesului la justiție în domeniul violenței domestice: căile de atac judiciare care permit victimei violenței domestice să iasă din situația violentă prin, *inter alia*, proces de divorț sau separare trebuie să fie accesibile și efective pentru a garanta o protecție practică – nu doar una teoretică sau iluzorie – victimei aflate într-o poziție vulnerabilă. Un astfel de acces efectiv poate impune, la anumite intervale de timp, acordarea de asistență juridică victimei ca urmare a complexității cazului și a nefamiliarizării victimei cu procedurile judiciare, dar și având în vedere capacitatea scăzută a victimei de a se reprezenta singură, din cauza implicării sale emoționale. Cu toate acestea, Curtea nu a considerat că asistența judiciară trebuie acordată în mod necesar în acțiuni civile în situații comparabile cu cea din *Airey*, citată anterior, întrucât accesul efectiv la separarea judiciară ar fi putut fi obținut și prin alte mijloace, ca de exemplu simplificarea procedurii.³⁷

21. Dintr-o perspectivă mai largă, Curtea pare să concluzioneze în *Airey* că asigurarea accesului efectiv la un anumit mijloc de protecție poate implica, în anumite situații, anumite resurse materiale. Rămâne de văzut dacă acest lucru ar putea fi interpretat ca un semn de sprijinire a obligației impuse statelor contractante de a oferi victimelor violenței domestice măsuri de asistență socială, cum ar fi adăpost și locuințe.³⁸

III. NATURA CĂII DE ATAC

22. Violența care aduce atingere integrității fizice a unei persoane încalcă drepturile omului ale persoanei în cauză în modul cel mai grav. Pentru ca statul contractant să-și respecte obligația procedurală de a asigura o cale de atac adecvată pentru astfel de încălcări, victima trebuie să aibă la dispoziție căi de atac în temeiul dreptului penal. Acest lucru a fost stabilit în cauza *X și Y împotriva Țărilor de Jos*. Întrucât reclamanta, o fată de 16 ani cu handicap mintal, a fost considerată inaptă să semneze o plângere oficială la poliție dată fiind vârsta ei mentală redusă, nu a putut depune o plângere penală cu privire la faptul că a fost violată într-un centru de plasament. Tatăl său (primul reclamant) a semnat în locul ei, dar nu a fost pusă în mișcare acțiunea penală împotriva făptuitorului, întrucât legea prevedea că fata trebuia să facă ea însăși plângerea. Curtea a considerat căile de atac puse la dispoziția reclamantilor ca fiind insuficiente în cazul infracțiunilor de tipul celor suferite de către reclamantă. Concluzionând că a fost încălcat art. 8 din Convenție, Curtea a considerat că mijloacele efective de descurajare sunt indispensabile în acest sector în care sunt în joc valori fundamentale și aspecte esențiale ale vieții private, iar acest obiectiv poate fi realizat numai în temeiul dreptului

³⁷ *Ibidem*, pct. 26.

³⁸ *R.J.A. McQuigg, supra*, nr. 14, pag. 957.

penal.³⁹ Cu toate acestea, Curtea a considerat că faptul că anumite acte de violență domestică pot face obiectul unor procese penale minore nu pare, în sine, discriminatoriu pe motive de gen.⁴⁰ În același sens, o acțiune penală cu asistență acordată de stat, spre deosebire de punerea în mișcare a acțiunii penale de către victimă, nu constituie o cerință necesară pentru ca o cale de atac să respecte standardele procedurale ale Convenției, de exemplu, în temeiul art. 8.⁴¹

23. Constatând o încălcare a art. 13 coroborat cu art. 8 din Convenție, Curtea a reiterat în *Kontrová*, în ceea ce privește problema violenței împotriva femeilor, ceea ce s-a hotărât anterior cu privire la alte aspecte: victimelor unor astfel de violențe urma să le fie acordate despăgubiri pentru prejudiciile morale suferite ca urmare a încălcării art. 2 și 3 din Convenție – clasificate drept dispozițiile fundamentale ale Convenției.⁴²

IV. PRINCIPIUL NEDISCRIMINĂRII

24. Accesul efectiv la justiție pentru femeile victime ale violenței implică, de asemenea, condiția preliminară ca accesul să fie asigurat fără niciun tratament discriminatoriu bazat pe criterii de sex sau orice alte motive. Deși, astfel cum s-a menționat mai sus, nu au existat multe cauze de violență împotriva femeilor care să fie invocate cu succes în temeiul art. 14 din Convenție, în cazurile de inacțiune extremă din partea autorităților, Curtea a fost dispusă să accepte dimensiunea violenței domestice ca violență bazată pe criterii de gen și implicațiile acestei abordări din punctul de vedere al discriminării bazate pe criterii de gen.

25. Cauza *Opuz* este principala cauză în acest sens. Curtea a examinat reclamația reclamantei potrivit căreia ea și mama sa au suferit discriminări pe criterii de gen, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 2 și 3 din Convenție. Având în vedere dispozițiile instrumentelor juridice mai specializate, ca de exemplu Convenția Organizației Națiunilor Unite din 1979 asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (Convenția CEDAW) sau Convenția interamericană pentru prevenirea, sancționarea și eradicarea violenței împotriva femeilor (Convenția Belém do Pará) și hotărârile organismelor juridice internaționale, ca de exemplu Comitetul CEDAW, Comisia Națiunilor Unite privind drepturile omului și Comisia interamericană în domeniul violenței împotriva femeilor, Curtea a considerat că omisiunea statului de a proteja femeile împotriva violenței domestice reprezintă o

³⁹ *X și Y împotriva Țărilor de Jos*, citată anterior, pct. 27-30.

⁴⁰ *A. împotriva Croației*, nr. 55164/08, pct. 100, 14 octombrie 2010.

⁴¹ *Bevacqua și S.*, citată anterior, pct. 82.

⁴² *Kontrová*, citată anterior, pct. 63-65.

încălcarea a dreptului acestora la o protecție egală în fața legii și că această omisiune nu trebuie neapărat să fie intenționată.⁴³

26. Revenind la circumstanțele specifice care prevalau la momentul faptelor în Turcia, Curtea a observat că, deși dreptul turc în vigoare la acea dată nu făcea o distincție explicită între bărbați și femei în ceea ce privește exercitarea drepturilor și libertăților, acesta trebuia aliniat la standardele internaționale în ceea ce privește statutul femeilor într-o societate democratică și pluralistă. Astfel, Curtea a considerat că pretinsa discriminare aflată în discuție nu s-a bazat pe legislația *per se*, ci a rezultat mai degrabă din atitudinea generală a autorităților locale, cum ar fi modul în care femeile erau tratate în secțiile de poliție atunci când raportau incidente de violență în familie și pasivitatea judiciară în ceea ce privește asigurarea protecției efective a victimelor. În plus, se pare că au existat probleme serioase în aplicarea legii care a fost invocată de guvern ca fiind una dintre căile de atac pentru femeile care se confruntau cu violența domestică. Studiul prezentat de reclamantă realizat de două importante ONG-uri din domeniu indica faptul că, atunci când victimele raportau violențe domestice la secțiile de poliție, ofițerii de poliție nu le anchetau plângerile, ci încercau să-și asume rolul de mediatori, încercând să convingă victimele să se întoarcă acasă și să-și retragă plângerea. Ofițerii de poliție au considerat că problema este o „*chestiune de familie în care nu au putut interveni*”. În plus, din aceste rapoarte a reieșit că au existat întârzieri nerezonabile în emiterea de ordine de restricție de către instanțe împotriva făptuitorilor de acte de violență domestică, întrucât instanțele le-au tratat ca pe o formă de acțiune de divorț, nu ca pe o chestiune de urgență. Au existat totodată frecvente întârzieri în citarea agresorilor, având în vedere atitudinea negativă a ofițerilor de poliție. În plus, se pare că făptuitorii actelor de violență domestică nu primeau pedepse cu efect descurajator întrucât instanțele reduceau sentințele pe motive legate de obiceiuri, tradiție sau onoare. Ca rezultat al acestor probleme, rapoartele menționate anterior sugerau că violența domestică era tolerată de autorități, iar căile de atac indicate de guvern nu funcționau în mod efectiv. În concluzie, Curtea a considerat că reclamanta a reușit să demonstreze, pe baza unor informații statistice necontestate, existența unor probe *prima facie* potrivit cărora violența domestică a afectat în principal femeile și că pasivitatea juridică generală și discriminatorie din Turcia a creat un climat favorabil violențelor domestice:

„200. Având în vedere concluzia la care a ajuns anterior, conform căreia femeile sunt principalele victime ale pasivității generalizate – și nu voluntare – ale instanțelor turcești, Curtea apreciază că violențele aplicate persoanei în cauză și mamei acesteia trebuie considerate ca bazate pe sex și constituie, prin urmare, o formă de discriminare față de femei. În ciuda reformelor întreprinse de Guvern în ultimii ani, indiferența de care dă dovadă justiția în general și impunitatea de care se bucură agresorii – ilustrate de această cauză – reflectă o lipsă de determinare din partea autorităților de a lua

⁴³ *Opuz*, citată anterior, pct. 185-191.

măsurile adecvate pentru remedierea violenței domestice [...].”

Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 14 coroborat cu art. 2 și 3 din Convenție.⁴⁴

27. Abordarea inițiată de Curte în *Opuz* a fost urmată de atunci în cauzele de violență domestică, în special împotriva Republicii Moldova, în care atitudinea pasivă a autorităților naționale față de femeile victime a demonstrat în mod clar că acțiunile autorităților nu reprezentau o simplă omisiune sau întârziere în soluționarea cauzelor de violență domestică, ci tolerarea unor astfel de violențe și reflectau o atitudine discriminatorie față de femeile victime.⁴⁵

28. În contrast cu precedentul stabilit în *Opuz*, afirmația reclamantei privind practica discriminatorie în ceea ce privește cauzele de violență domestică nu a fost acceptată de Curte în *A. împotriva Croației*.⁴⁶ Reclamanta a fost supusă unor acte repetate de violență fizică care i-au cauzat vătămări corporale și la amenințări cu moartea de către soțul acesteia, de-a lungul mai multor ani, aceasta ajungând să sufere de sindrom de stres posttraumatic, paranoia, anxietate și epilepsie. De asemenea, o agresa în mod frecvent în fața fiicei lor minore. După ce a stat ascunsă o perioadă, reclamanta a solicitat instanței să emită un ordin prin care să-l împiedice pe soțul ei să o urmărească sau să o hărțuiască. Cererea i-a fost respinsă pe motiv că nu a demonstrat existența unui risc imediat pentru viața ei. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție prin faptul că autoritățile croate nu aplicaseră multe dintre măsurile dispuse de instanțe pentru a o proteja pe reclamantă sau pentru a rezolva problemele psihiatrice ale fostului ei soț, care păreau să fi fost cauza comportamentului său violent.

29. Cu toate acestea, Curtea a respins plângerea reclamantei în temeiul art. 14 din Convenție ca vădit nefondată. Curtea a constatat că reclamanta nu a adus suficiente probe *prima facie* care să demonstreze că măsurile sau practicile adoptate în Croația în contextul violenței domestice sau efectele acestor măsuri sau practici erau discriminatorii. Spre deosebire de *Opuz*, nu au existat suficiente date statistice sau alte informații care să indice existența unui tratament discriminatoriu față de femeile victime ale violenței domestice din partea autorităților croate, cum ar fi poliția, autoritățile de aplicare a legii sau personalul medical, serviciile sociale, procurorii sau judecătorii din instanțe. Reclamanta nu a pretins că oficialitățile implicate în cauzele privind actele de violență suferite de ea au încercat să o convingă să renunțe la plângerea penală sau la prezentarea de probe împotriva făptuitorului în cadrul

⁴⁴ *Opuz*, citată anterior, pct. 192-198.

⁴⁵ *Eremia împotriva Republicii Moldova*, nr. 3564/11, 28 mai 2013; *Mudric împotriva Republicii Moldova*, nr. 74839/10, 16 iulie 2013; *T.M. și C.M. împotriva Republicii Moldova*, nr. 26608/11, 28 ianuarie 2014.

⁴⁶ *A. împotriva Croației*, citată anterior.

procedurii sau că acestea au încercat în orice alt mod să-i împiedice eforturile de a căuta protecție împotriva violențelor.⁴⁷ Curtea a observat, de asemenea, că, în Croația, incidentele de violență domestică puteau fi abordate atât în cadrul procedurilor privind infracțiunile minore, cât și în cadrul proceselor penale obișnuite – similar poziției din Slovacia, astfel cum s-a arătat mai sus în cauza *Kontrová*.

30. În sfârșit, în cauza *B.S. împotriva Spaniei*⁴⁸, Curtea a trebuit să examineze pretinsa discriminare pe baza unui set mai larg de motive. Reclamanta, femeie de origine nigeriană, care ar fi fost oprită și agresată fizic și verbal de către poliție în timp ce practica prostituția la periferia Palma de Mallorca, a afirmat că a fost discriminată pe criteriul profesiei sale de prostituată, al culorii pielii și al sexului, așa cum reiese din remarcile rasiste făcute de ofițerii de poliție, cu încălcarea art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție. A susținut că alte femei din aceeași zonă, care desfășurau aceeași activitate, dar aveau un „fenotip european”, nu au fost oprite de poliție. Respingând argumentele Guvernului care punea la îndoială gravitatea vătămarilor suferite în această cauză, Curtea a luat tacit act de aspectul de gen implicat de pretinsa încălcare. A constatat că, deși vătămarile suferite de reclamantă nu puteau fi considerate grave, având în vedere combinarea acestora cu remarcile rasiste și degradante ale ofițerilor de poliție, erau suficient de grave pentru a se încadra în pragul de severitate pentru a declanșa aplicabilitatea art. 3 din Convenție.⁴⁹ Curtea a considerat că deciziile adoptate de instanțele interne nu au ținut seama de vulnerabilitatea deosebită a reclamantei, inerentă poziției sale de femeie africană care practica prostituția. Astfel, autoritățile nu și-au îndeplinit obligația care le revenea în temeiul art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 3, de a lua toate măsurile posibile pentru a verifica dacă o atitudine discriminatorie a jucat sau nu un rol în evenimente.⁵⁰ Deși Curtea ar fi avut posibilitatea să examineze acest capăt de cerere ca pe un aspect al obligațiilor procedurale ale statului pârât care decurg din art. 3 din Convenție, este demn de remarcat faptul că a decis să acorde o mai mare vizibilitate aspectului discriminării bazate pe rasă și sex, în temeiul separat al art. 14.

V. ANCHETĂ AMĂNUNȚITĂ ȘI EFECTIVĂ

31. În centrul obligațiilor procedurale care revin în temeiul art. 2 și 3 din Convenție se află obligația autorităților naționale de a efectua o anchetă

⁴⁷ *Ibidem*, pct. 94-104.

⁴⁸ *B.S. împotriva Spaniei*, nr. 47159/08, 24 iulie 2012.

⁴⁹ *Ibidem*, pct. 40.

⁵⁰ *Ibidem*, pct. 58-63.

amănuțită și efectivă, capabilă să conducă la identificarea și, după caz, la pedepsirea celor răspunzători.⁵¹ Conținutul acestei obligații a fost analizat de Curte în mai multe rânduri, în contextul violenței împotriva femeilor.⁵²

32. *Aydın împotriva Turciei*⁵³ este una din cele mai vechi și mai brutale cauze aduse în fața Curții care implică viol și rele tratamente săvârșite de funcționari publici. Reclamanta, o tânără turcă de origine kurdă, în vârstă de 17 ani la momentul faptelor, a fost arestată fără nicio explicație și privată de libertate împreună cu alți doi membri ai familiei sale. A fost legată la ochi, bătută, dezbrăcată, prinsă într-o anvelopă de mașină și udată cu jeturi puternice de apă rece, înainte de a fi violată de un membru al forțelor de securitate. Examenul medical ulterior a stabilit că himenul era rupt și că părțile interioare ale coapselor reclamantei erau acoperite de contuzii. Curtea a afirmat pentru prima dată că violul reprezintă o formă de tortură.⁵⁴

33. Capătul de cerere al reclamantei potrivit căreia i-a fost refuzat accesul efectiv în instanță în vederea solicitării de a primi despăgubiri pentru suferințele la care a fost supusă pe perioada în care a fost privată de libertate, ca urmare a insuficienței anchetei privind plângerile sale, a fost examinat de Curte în temeiul art. 13 din Convenție. Curtea a constatat o încălcare ca urmare a lipsei unei anchete amănunțite și efective a acuzațiilor reclamantei, ceea ce a afectat eficacitatea oricăror alte căi de atac care ar fi putut exista, având în vedere rolul central al procurorului general în sistemul de căi de atac în ansamblul său, inclusiv obținerea de despăgubiri.⁵⁵ De exemplu, procurorul public a dispus efectuarea de examene medicale, dar acestea au fost efectuate de doctori care nu aveau experiență în tratarea victimelor violurilor. În plus, se pare că preocuparea principală a procurorului general la dispunerea examenelor medicale era aceea de a stabili dacă reclamanta și-a pierdut virginitatea, în timp ce accentul ar fi trebuit să fie cu adevărat pe întrebarea dacă reclamanta a fost victima unui viol, acest aspect fiind însăși esența plângerii sale. Niciunul dintre rapoartele întocmite destul de sumar de doctori nu a făcut trimitere la întrebarea dacă reclamantei i s-a cerut să explice ce i s-a întâmplat sau care era cauza contuziilor de pe coapse. Niciunul dintre doctori nu s-a oferit să exprime o opinie care să indice dacă contuziile sprijină

⁵¹ *Aksoy împotriva Turciei*, 18 decembrie 1996, pct. 98, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-VI.

⁵² A se vedea, de exemplu, *Maslova și Nalbandov împotriva Rusiei*, nr. 839/02, pct. 91-97, 24 ianuarie 2008, în care autoritățile competente au săvârșit erori de procedură de natură iremediabilă care au dus în cele din urmă la stagnarea definitivă a proceselor penale împotriva ofițerilor de poliție acuzați de viol și de alte rele tratamente aplicate reclamantei.

⁵³ *Aydın împotriva Turciei*, 25 septembrie 1997, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-VI.

⁵⁴ *Ibidem*, pct. 83-86.

⁵⁵ Curtea a afirmat anterior în *Aksoy* că, în cazul în care o persoană emitea pretenția întemeiată că a fost torturată de agenți ai statului, noțiunea „cale de atac efectivă” implica, pe lângă plata unei despăgubiri, dacă era cazul, o anchetă amănunțită și efectivă, capabilă să conducă la identificarea și pedepsirea persoanelor răspunzătoare și să includă accesul efectiv al persoanei reclamante la procedura de anchetă.

acuzăția de raport sexual nevoluntar. În plus, nu s-a făcut nici o încercare de a evalua, psihologic, dacă atitudinea și comportamentul reclamantei corespundeau celor specifice victimei unui viol. În contextul accesului femeilor la justiție, este deosebit de important să se menționeze poziția Curții cu privire la ceea ce constituie o anchetă amănunțită și efectivă a acuzației de viol în detenție:

„107. [...] Curtea observă că cerința unei anchete amănunțite și efective a unei acuzații de viol produs în detenție săvârșit de un funcționar public implică, de asemenea, ca victima să fie examinată, dând dovadă de gradul adecvat de sensibilitate, de către cadre medicale cu competențe speciale în acest domeniu și a căror independență să nu fie delimitată de instrucțiunile date de autoritățile de urmărire penală în ceea ce privește la obiectivul examenului medical. Nu se poate concluziona că examenele medicale dispuse de procuror au îndeplinit această cerință”.

34. Obligația pozitivă a statelor, inerentă art. 3 și 8 din Convenție, de a adopta dispoziții de drept penal care să sancționeze efectiv violul și de a le aplica în practică printr-o anchetă și urmărire penală efectivă a fost stabilită în cauza principală *M.C. împotriva Bulgariei*.⁵⁶ Cauza a recunoscut, în special, evoluția importantă din dreptul penal național al statelor membre ale Consiliului European și din dreptul penal internațional prin care nu se mai solicită probarea folosirii forței fizice și opunerea de rezistență în vederea punerii în mișcare a acțiunii penale în cazul infracțiunilor sexuale. Factorul decisiv în constatarea infracțiunii de viol trebuie să fie, în schimb, lipsa consimțământului victimei la raportul sexual. Reclamanta din această cauză, în vârstă de 14 ani, a fost violată de doi bărbați, în două rânduri, în aceeași noapte. Reflectând dreptul penal bulgar de la acea dată, făptuitorii nu au fost judecați întrucât nu s-a putut stabili dincolo de orice îndoială rezonabilă că a fost utilizată forța fizică sau psihologică împotriva reclamantei și că a avut loc un raport sexual împotriva voinței și în ciuda rezistenței acesteia. Reclamanta a pretins că această legislație deficitară a condus la practica predominantă a trimiterii în judecată a autorilor violurilor numai în cazul prezentării de probe care susțineau rezistența fizică semnificativă a victimei. Pe baza materialului comparativ aflat la dispoziția sa, Curtea a formulat următoarele concluzii:

„164. [E]voluția înțelegerii felului în care violul este simțit de victimă a demonstrat că victimele abuzului sexual – în special fetele minore – nu opun adeseori rezistență fizică din cauza unei varietăți de factori psihologici sau din cauză că se tem de faptele de violență ale făptuitorului.

165. În plus, dezvoltarea legislației și a practicilor în domeniu reflectă evoluția societăților către o egalitate efectivă și respectarea autonomiei sexuale a fiecărei persoane.

166. În lumina celor de mai sus, Curtea este convinsă că orice abordare rigidă a acțiunii penale în cazul infracțiunilor sexuale, cum ar fi solicitarea probării opunerii de

⁵⁶ *M.C. împotriva Bulgariei*, nr. 39272/98, CEDO 2003-XII.

ARTICOLELE 2, 3 ȘI 14
ACCESUL EGAL LA JUSTIȚIE ÎN JURISPRUDENȚA PRIVIND VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR LA CURTEA
EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

rezistență fizică în toate circumstanțele, riscă să lase nepedepsite anumite tipuri de violuri și, astfel, să pună în pericol protecția efectivă a autonomiei sexuale a persoanei. În plus, în conformitate cu standardele și tendințele actuale în domeniu, obligațiile pozitive ale statelor membre, în temeiul art. 3 și 8 din Convenție, trebuie privite ca impunând pedepsirea și punerea efectivă în mișcare a acțiunii penale a oricărui act sexual neconsensual, inclusiv în lipsa opunerii de rezistență fizică de către victimă.”⁵⁷

Curtea a considerat că, deși în practică, poate fi uneori dificil să se probeze lipsa consimțământului în absența probei „directe” a violului, cum ar fi urmele de violență sau martorii direcți, autoritățile trebuie totuși să verifice toate faptele și să pronunțe o decizie bazată pe evaluarea tuturor circumstanțelor specifice. Cercetarea penală și concluziile acesteia trebuie să se axeze pe problema lipsei consimțământului. În concluzie, Curtea, fără a pronunța o opinie cu privire la vinovăția presupușilor făptuitori, a constatat că ancheta în cazul reclamantei și, în special, abordarea adoptată de anchetator și de procurori în cauză nu îndeplineau cerințele inerente obligațiilor pozitive ale statelor membre în temeiul art. 3 și 8 din Convenție de a institui și aplica în mod efectiv un sistem de drept penal care să sancționeze toate formele de viol și abuz sexual.⁵⁸

35. Pe lângă faptul că autoritățile cipriote nu au luat măsuri pozitive pentru combaterea traficului de persoane în *Rantsev*, Curtea a examinat cauza, de asemenea, din punctul de vedere al eventualelor încălcări ale art. 2 și 4 în ceea ce privește obligațiile procedurale ale Rusiei și Ciprului. Având în vedere circumstanțele ambigue și neașteptate ale decesului doamnei Rantseva și acuzațiile de trafic de persoane și rele tratamente, Curtea a considerat că, în temeiul art. 2 din Convenție, au existat încălcări ale obligațiilor procedurale în ceea ce privește deficiențele autorităților cipriote în anchetarea circumstanțelor decesului. În mod necesar, ancheta trebuia să ia în considerare și contextul mai larg al sosirii și șederii doamnei Rantseva în Cipru, pentru a stabili dacă exista o legătură între acuzațiile de trafic de persoane și decesul ulterior al doamnei Rantseva. În plus, o anchetă efectivă a decesului în contextul transnațional al traficului de persoane presupunea solicitarea de asistență juridică în țări străine relevante pentru colectarea de probe. Curtea nu a găsit probe care să susțină că autoritățile cipriote au făcut astfel de cereri Rusiei în cursul anchetei. În ceea ce privește Rusia, s-a constatat că și-a încălcat obligațiile procedurale, în temeiul art. 4 din Convenție, de a investiga posibilitatea ca anumiți agenți sau rețele care operau pe teritoriul său să fi fost implicate în traficul de persoane prin care doamna Rantseva a ajuns în Cipru. În caz contrar, lipsa unei anchete privind aspectul

⁵⁷ A se vedea Raportul explicativ la Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice, pct. 191, care face trimitere la acest pasaj din *M.C. împotriva Bulgariei*.

⁵⁸ *Ibidem*, pct. 156-166.

recrutării asociat presupusului trafic de persoane ar permite unei părți importante a lanțului traficului de persoane să acționeze cu impunitate.⁵⁹

36. În *B.S. împotriva Spaniei*, Curtea a examinat cauza sub aspectul unei încălcări a unei obligații procedurale în temeiul art. 3 din Convenție cu privire la eficacitatea anchetelor autorităților naționale asupra pretinselor rele tratamente aplicate reclamantei, care fusese oprită și abuzată verbal și fizic de poliție în timp ce practica prostituția la periferia Palma de Mallorca. Curtea nu a fost convinsă că ancheta efectuată a fost suficient de amănunțită și efectivă. Ignorând numeroasele măsuri de strângere a probelor solicitate de reclamantă, judecătorii de instrucție nu au făcut decât să solicite comandamentului poliției rapoarte referitoare la incidente care fuseseră întocmite de superiorul direct al ofițerilor în cauză. În plus, judecătorii de instrucție nu au luat în considerare rapoartele medicale prezentate de reclamantă, nu au luat nici o măsură pentru a identifica sau pentru a audia martorii care fuseseră prezenți în timpul incidentelor și nici nu au anchetat acuzațiile reclamantei referitoare la transferul său la secția de poliție, unde poliția ar fi încercat să o pună să semneze o declarație în care recunoștea că s-a opus ordinelor. Guvernul a susținut că incidentele au avut loc în contextul punerii în aplicare a unor măsuri preventive menite să combată rețelele de trafic de femei imigrante din zonă. Curtea a precizat în mod clar că acest lucru nu putea justifica un tratament contrar art. 3 din Convenție.⁶⁰

37. O anchetă amănunțită și efectivă a acuzațiilor de violență domestică include o atitudine deschisă și imparțială în examinarea tuturor probelor posibile de către autoritățile de anchetă, în cauză. În *Durmaz împotriva Turciei*⁶¹, fiica reclamantului a decedat în spital după ce soțul său a dus-o la serviciul urgențe, informându-i pe medici că luase o supradoză de medicamente. În momentul în care a fost audiat de poliție, acesta a declarat, de asemenea, că se certaseră în aceeași zi și că o lovise. Tatăl reclamantei a formulat ulterior o plângere în fața procurorului, în care declara că fiica lui nu avusese tendințe suicidale și susținea că soțul era răspunzător pentru decesul acesteia. În cursul anchetei care a urmat, examenul medico-legal a constatat că nu existau urme de medicamente sau alte substanțe în sângele fiicei reclamantului sau în alte probe prelevate de pe corp, însă s-a observat existența unui edem extins în plămâni. În ciuda obiecțiilor ridicate de reclamant, procurorul a decis să închidă cazul, concluzionând că fiica reclamantei s-a sinucis.

38. Curtea și-a reiterat poziția generală cu privire la natura obligației de a ancheta în temeiul art. 2 din Convenție ca nefiind „o obligație de rezultat, ci de mijloace”. Nu orice anchetă ar trebui să conducă automat la un rezultat care coincide cu versiunea reclamantului asupra evenimentelor. Totuși, aceasta trebuie, în principiu, să fie de natură a conduce la stabilirea faptelor

⁵⁹ *Rantsev*, citată anterior, pct. 307.

⁶⁰ *Ibidem*, pct. 60-62.

⁶¹ *Durmaz împotriva Turciei*, nr. 3621/07, 13 noiembrie 2014.

cauzei și, dacă acuzațiile se dovedesc adevărate, la identificarea și pedepsirea celor răspunzători. Autoritățile ar fi trebuit să ia măsurile rezonabile de care dispuneau pentru a obține probele referitoare la incident, inclusiv, *inter alia*, declarații ale martorilor oculari și probe medico-legale. Curtea a observat că nici procurorul, nici ofițerii de poliție anchetatori nu au avut o atitudine deschisă în cursul anchetei cu privire la cauza decesului fiicei reclamantului. Atât procurorul, cât și poliția păreau să fi acceptat de la început faptul că fiica reclamantului s-a sinucis, în măsura în care nu aveau probe care să sprijine o asemenea concluzie. Făcând trimitere la *Opuz*, Curtea a afirmat că deficiențele anchetei din această cauză poartă marca altor anchete privind acuzații de violență domestică din Turcia, în care existau probe *prima facie* că violența domestică afecta în principal femeile și că pasivitatea judiciară generală și discriminatorie din această țară a creat un climat favorabil violenței domestice. Potrivit Curții, omisiunile grave ale procurorului în cauza *Durmaz* au fost specifice acestui model de pasivitate judiciară ca răspuns la acuzațiile de violență domestică.⁶²

VI. PROMPTITUDINE

39. Participarea la procesele penale împotriva unui violator sau infractor sexual nu este o faptă ușor de făcut pentru toate victimele. Este dificil să fii forțat să re trăiești experiențele dureroase din trecut și să le expui unui control mai mult sau mai puțin public. Procedura trebuie îndeplinită de îndată ce administrarea justiției permite acest lucru. Condiția prealabilă a promptitudinii procedurii reprezintă, așadar, și un aspect al protecției victimelor – mai ales în cauzele în care victimele prezintă un grad sporit de vulnerabilitate, ca de exemplu în cazul violului sau al violenței domestice.

40. Potrivit Curții, cerința de promptitudine și celeritate rezonabilă este implicată în contextul unei anchete efective.⁶³ În *P.M. împotriva Bulgariei*⁶⁴, autoritățile interne au avut nevoie de peste 15 ani pentru a finaliza ancheta care a urmat violului reclamantei. Curtea a considerat că, din cauza anchetei latente și ritmului extrem de lent în care a înaintat procedura, o serie de măsuri de anchetă urgente, ca de exemplu solicitarea unei expertize a hainelor reclamantei și audierea martorilor, au fost puse în practică abia la mulți ani de la săvârșirea violului, astfel că în final s-a ajuns la prescrierea acțiunii penale.⁶⁵

⁶² *Ibidem*, pct. 55-68.

⁶³ A se vedea, de exemplu, *Opuz*, citată anterior, pct. 150.

⁶⁴ *P.M. împotriva Bulgariei*, nr. 49669/07, 24 ianuarie 2012.

⁶⁵ *Ibidem*, pct. 65-66.

41. Problema duratei procedurii în cauzele de violență împotriva femeilor a apărut, de asemenea, în cauza recentă *Y. împotriva Sloveniei*⁶⁶ privind procesul penal intentat de mama reclamantei împotriva prietenului de familie, un bărbat în vârstă, pe care reclamanta l-a acuzat că o agresase sexual în mod repetat la vârsta de 14 ani. Procedura fusese marcată de numeroase lungi perioade de inactivitate completă. Deși Curții i-a fost imposibil să facă speculații dacă faptul că între data depunerii plângerii de către reclamantă și pronunțarea hotărârii în primă instanță au trecut mai mult de șapte ani a afectat rezultatul procesului, o astfel de întârziere nu putea fi conformă cu cerința de promptitudine. Prin urmare, a existat o încălcare a obligațiilor procedurale ale statului în temeiul art. 3 din Convenție. Cu numai câteva luni înainte de pronunțarea în *Y. împotriva Sloveniei*, Curtea a afirmat, în cauzele *M.A. împotriva Sloveniei* și *N.D. împotriva Sloveniei*, că procesele penale privind acuzații de viol care au durat 26 de ani, respectiv peste nouă ani, nu au respectat cerințele procedurale impuse de art. 3 din Convenție.⁶⁷

VII. RESPECTAREA INTEGRITĂȚII PERSONALE A RECLAMANTULUI

42. După cum s-a afirmat mai sus, victimele violenței împotriva femeilor se află într-o situație extrem de vulnerabilă. De cele mai multe ori, făptuitorul face parte din anturajul victimei, ceea ce contribuie la intensificarea sentimentului de neajutorare al acesteia. Victimele violențelor sexuale sunt în mod special predispușe sentimentelor de jenă și umilință. În aceste condiții, autoritățile de anchetă trebuie să dea dovadă de sensibilitate maximă în abordarea cazului și să respecte dorința naturală a reclamantei de a-și proteja integritatea personală.

43. Lipsa de sensibilitate a fost șocantă în trei cauze împotriva Turciei care priveau practica de a supune forțat femeile private de libertate unui examen ginecologic.⁶⁸ Recurgerea la astfel de examene medicale ca instrument de anchetă nu făcea obiectul niciunei cerințe procedurale și era luată de autorități pentru a-i proteja pe membrii forțelor de securitate, care o arestaseră și o privaseră de libertate pe reclamantă, de o eventuală falsă acuzație de agresiune sexuală. Chiar dacă acest lucru ar putea fi considerat, în principiu, un obiectiv legitim, Curtea nu a considerat că efectuarea unui astfel de examen medical ar putea fi proporțională cu obiectivul urmărit. Cu toate

⁶⁶ *Y. împotriva Sloveniei*, nr. 41107/10, 28 mai 2015.

⁶⁷ *M.A. împotriva Sloveniei*, nr. 3400/07, 15 ianuarie 2015; *N.D. împotriva Sloveniei*, nr. 16605/09, 15 ianuarie 2015.

⁶⁸ *Y.F. împotriva Turciei*, nr. 24209/94, CEDO 2003-IX; *Juhnke împotriva Turciei*, nr. 52515/99, 13 mai 2008, și *Yazgül Yılmaz împotriva Turciei*, nr. 36369/06, 1 februarie 2011.

acestea, într-o situație în care o femeie privată de libertate se plânge de un atac sexual și solicită efectuarea unui examen ginecologic, obligația autorităților de a efectua o anchetă amănunțită și eficientă asupra plângerii ar include obligația de a efectua un astfel de examen medical cu promptitudine.⁶⁹ O persoană privată de libertate nu poate fi obligată sau supusă presiunilor pentru a fi supusă unui astfel de examen medical împotriva dorinței sale. Practica generalizată constând în supunerea la un examen ginecologic în mod automat a persoanelor private de libertate de sex feminin nu este în interesul persoanelor private de libertate de sex feminin și nu are nicio justificare medicală. În consecință, în funcție de situația de fapt din fiecare cauză, Curtea a constatat încălcări ale drepturilor reclamantelor în temeiul art. 3 sau 8 din Convenție.⁷⁰

44. Pe lângă problema duratei procedurii, cauza *Y. împotriva Sloveniei* a fost, de asemenea, semnificativă, având în vedere concluziile Curții în temeiul art. 8 din Convenție cu privire la modul în care s-a desfășurat procesul penal împotriva agresorului reclamantei. Reclamanta s-a plâns în fața Curții, *inter alia*, de încălcarea integrității sale personale, protejată de art. 8 din Convenție, în cursul procesului penal și, în special, că a fost traumatizată de interogatoriul încrucișat la care a fost supusă de inculpat în cursul a două audieri desfășurate în cauză. Astfel, obiectul litigiului îl constituia pretinsa lipsă sau insuficiență a măsurilor menite să protejeze drepturile victimei în cadrul procesului penal.

45. Curtea a trebuit să stabilească dacă a fost păstrat un just echilibru între integritatea personală a reclamantei și dreptul la apărare. În special, procesul penal care are ca obiect infracțiunile sexuale este adesea perceput de victimă drept un calvar, în special atunci când aceasta din urmă este obligată să se confrunte cu inculpatul. Aceste aspecte au fost și mai importante într-o cauză care implica o minoră. Prin urmare, într-un astfel de proces se pot lua anumite măsuri pentru a proteja victima, cu condiția ca acestea să fie compatibile cu exercitarea corespunzătoare și efectivă a dreptului la apărare. În acest sens, Curtea a reamintit că, de regulă, drepturile acuzatului prevăzute la art. 6 § 1 și 3 lit. d) impun să i se acorde o posibilitate corespunzătoare și efectivă de a contesta și a pune întrebări unui martor fie atunci când acesta dă declarații, fie într-o fază ulterioară a procedurii. Pe de altă parte, în opinia Curții, dreptul unei persoane de a se apăra nu prevede dreptul nelimitat de a utiliza orice argumente în apărarea sa. Astfel, din moment ce o confruntare directă între persoanele inculcate pentru infracțiuni de violență sexuală și presupusele lor victime implică riscul de a le traumatiza și mai mult pe acestea din urmă, în opinia Curții, necesitatea interogării în contradictoriu în persoană a victimei

⁶⁹ A se vedea *Aydin*, citată anterior.

⁷⁰ *Juhnke*, citată anterior, pct. 82, în care a fost constatată o încălcare a art. 8 din Convenție, *Yazgül Yjuc Imaz*, citată anterior, pct. 65, în care a fost constatată o încălcare a art. 3 din Convenție.

efectuată de inculpat trebuia să fie evaluată foarte atent de instanțele interne, cu atât mai mult cu cât întrebările au un caracter mai intim.⁷¹

46. În opinia Curții, faptul că interogarea reclamantei s-a extins pe o perioadă de patru audieri, desfășurate timp de peste șapte luni, fără un motiv evident al intervalelor lungi între audieri, a ridicat, în sine, semne de întrebare. În ceea ce privește în special natura interogării încrucișate efectuate de inculpat în persoană, Curtea a observat că, deși apărarea trebuie să dispună de o anumită marjă de manevră pentru a contesta credibilitatea reclamantei, interogarea încrucișată nu ar trebui să fie utilizată ca mijloc de intimidare sau umilire a martorilor. Insinuările ofensatoare au depășit limitele a ceea ce putea fi tolerat în vederea realizării unei apărări eficiente. În primul rând, a fost responsabilitatea președintelui completului de judecată să se asigure că respectarea integrității reclamantei este protejată în mod adecvat de astfel de remarci, intervenție care ar fi putut atenua ceea ce trebuie să fi constituit o experiență dureroasă pentru reclamantă. Curtea a admis că autoritățile au luat o serie de măsuri pentru a preveni traumatizarea în continuare a reclamantei, cum ar fi excluderea publicului de la proces și scoaterea inculpatului din sala de judecată atunci când aceasta a depus mărturie. Totuși, având în vedere caracterul sensibil al cauzei și vârsta mică la momentul în care a avut loc presupusa agresiune sexuală, s-ar fi impus o abordare mai delicată. Curtea a constatat că – ținând seama de efectul cumulat al deficiențelor anchetei și ale procesului – autoritățile nu au reușit să adopte o astfel de abordare și să acorde reclamantei protecția necesară, cu încălcarea art. 8 din Convenție.⁷²

CONCLUZIE

47. Curtea a constatat în mod explicit că lipsa generală de reacție a sistemului judiciar față de cauzele de violență împotriva femeilor poate constitui toleranță față de astfel de violențe, reflectând o atitudine discriminatorie față de victimă în calitate de femeie.⁷³ Însă, per ansamblu, problema egalității de șanse dintre femei și bărbați în contextul accesului la justiție a fost puțin examinată în temeiul art. 14. Cu toate acestea, un anumit grad de protecție în ceea ce privește accesul la justiție al victimelor femei poate fi regăsită în principiile bazate pe jurisprudența specifică a Curții în ceea ce privește violența împotriva femeilor, care abordează aspectele procedurale/pozitive ale art. 2, 3, 4 și 8 din Convenție.

48. Autoritățile naționale au obligația de a adopta măsuri operative preventive rezonabile pentru a reacționa în timp util la cazurile de violență împotriva femeilor atunci când au luat cunoștință sau ar fi trebuit să ia

⁷¹ *Y. împotriva Sloveniei*, citată anterior, pct. 103, 106.

⁷² *Y. împotriva Sloveniei*, citată anterior, pct. 107-116.

⁷³ *Opuz*, citată anterior, pct. 198.

cunoștință la momentul faptelor de existență unui risc real și imediat.⁷⁴ Măsurile trebuie să fie suficiente pentru a descuraja în mod efectiv actele de violență și pentru a le împiedica să se materializeze. Această obligație a autorităților de a acționa poate fi declanșată chiar dacă amenințările făcute de presupusul infractor nu s-au materializat în acte concrete de violență fizică.⁷⁵ Dacă este necesar, autoritățile trebuie să ia măsuri *ex officio*, chiar și împotriva dorinței explicite a victimei.⁷⁶ Vulnerabilitatea sporită a victimelor violenței impune un grad mai mare de vigilență din partea autorităților.⁷⁷ În funcție de circumstanțe, măsurile de protecție adecvate pot presupune măsuri provizorii înainte de asigurarea unei protecții permanente.⁷⁸ Normele de procedură excesiv de rigide pot împiedica accesul la protecție împotriva violenței. Se impun, în schimb, modalități mai flexibile de reacție la o situație violentă.⁷⁹

49. Pentru ca accesul la căile de atac judiciare față de acuzațiile de violență împotriva femeilor să fie practic, trebuie să se aibă în vedere măsuri precum acordarea de asistență juridică pentru sprijinirea victimelor violenței împotriva femeilor, pentru ca acestea să-și exercite efectiv drepturile în fața autorității judiciare.⁸⁰ Curtea nu a stabilit încă dacă aceasta ar putea include obligația statelor contractante de a furniza victimelor violenței domestice măsuri de asistență socială, ca de exemplu adăpost și locuințe.

50. În ceea ce privește natura căii de atac, măsuri de descurajare efectivă, indispensabile în domeniul violenței împotriva femeilor, în care sunt în joc valori fundamentale și aspecte esențiale ale vieții private, pot fi puse în practică doar prin dreptul penal.⁸¹

51. Victimele violenței împotriva femeilor trebuie să aibă acces la justiție fără discriminare din niciun motiv.⁸² Acuzațiile de rele tratamente trebuie examinate în cadrul unor anchete amănunțite și eficiente care să stabilească dacă relele tratamente au fost cauzate de funcționari publici sau de persoane terțe, precum în cauzele de violență domestică.⁸³ Acestea trebuie să manifeste respectul cuvenit față de integritatea personală a femeilor victime, care percep adesea procesele penale, în special în cazul infracțiunilor sexuale, ca un calvar, în special atunci când sunt confruntate fără voia lor cu făptuitorul.⁸⁴ Anchetele trebuie să presupună adoptarea unei atitudini deschise și imparțiale

⁷⁴ *Kontrová*, citată anterior, pct. 50; *Hajduová*, citată anterior, pct. 50.

⁷⁵ *Hajduová*, citată anterior, pct. 49.

⁷⁶ *Ibidem*, pct. 48.

⁷⁷ *Ibidem*, citată anterior, pct. 50.

⁷⁸ *Bevacqua și S.*, citată anterior, pct. 73.

⁷⁹ *Ibidem*, pct. 76.

⁸⁰ *Airey*, citată anterior, pct. 27.

⁸¹ *X și Y împotriva Țărilor de Jos*, citată anterior, pct. 27-30.

⁸² *Opuz*, citată anterior, pct. 191; *B.S. împotriva Spaniei*, citată anterior, pct. 58; *Durmaz*, citată anterior, pct. 55.

⁸³ *Aydın*, citată anterior, pct. 107; *M.C. împotriva Bulgariei*, citată anterior.

⁸⁴ *Y. împotriva Sloveniei*, citată anterior, pct. 103.

ARTICOLELE 2, 3 ȘI 14
ACCESUL EGAL LA JUSTIȚIE ÎN JURISPRUDENȚA PRIVIND VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR LA CURTEA
EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

din partea autorităților de anchetă în vederea examinării tuturor posibilelor indicii din cauză⁸⁵ și trebuie finalizate în timp util.⁸⁶

52. Jurisprudența Curții privind violența împotriva femeilor a jucat un rol important în negocierile legate de Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice („Convenția de la Istanbul”), care a intrat în vigoare la 1 august 2014. Multe dintre aspectele ridicate de Curte cu privire la această jurisprudență sunt acum codificate ca obligații ale părților la Convenția de la Istanbul.⁸⁷

⁸⁵ *Durmaz*, citată anterior, pct. 55.

⁸⁶ *P.M. împotriva Bulgariei*, citată anterior, pct. 66; *Y. împotriva Sloveniei*, citată anterior, pct. 99.

⁸⁷ A se vedea, de exemplu, preambulul Convenției de la Istanbul care prevede: „Luând în calcul volumul în creștere al jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, care stabilește standarde importante în domeniul violenței împotriva femeilor”.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

<i>K. Anderson</i>	Violence against women: State responsibilities in international human rights law to address harmful ‘masculinities’ (Violența împotriva femeilor: responsabilitățile statului în baza dreptului internațional al drepturilor omului de a aborda formele dăunătoare de „masculinitate”)
<i>H. Askola</i>	Legal responses to trafficking in women for sexual exploitation in the European Union (Soluții juridice la problema traficului de femei în vederea exploatarei sexuale în Uniunea Europeană), Hart Publishing 2007
<i>A. Byrnes/E. Bath</i>	Violence against women, the obligation of due diligence, and the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – Recent Developments (Violența împotriva femeilor, obligația de diligență și Protocolul opțional la Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor – Evoluții recente), (2008) 8 HRLR 517 - 533
<i>H. Charlesworth/C. Chinkin</i>	The Boundaries of International Law: A Feminist Analysis (Limitele dreptului internațional: o analiză feminisă), Manchester University Press 2000
<i>A. Di Stefano</i>	Gender issues and international legal standards (Aspecte legate de egalitatea de gen și standardele juridice internaționale), Editpress 2010
<i>A. Edwards</i>	Violence against Women under International Human Rights Law (Violența împotriva femeilor în baza dreptului internațional în materie de drepturile omului), Cambridge University Press 2013
<i>M.A. Freeman/C. Chinkin/B. Rudolf (eds.)</i>	The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary (Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor: un comentariu), Oxford University Press 2013
<i>A. Hellum/H. Sinding Aasen (ed.)</i>	Women's Human Rights: CEDAW in International, Regional and National Law (Drepturile femeii: CEDAW în dreptul internațional, regional și național), Cambridge University Press 2013
<i>K. Knop</i>	Gender and human rights (Perspectiva de gen și drepturile omului), Oxford University Press 2004
<i>R. J.A. McQuigg</i>	International Human Rights Law and Domestic Violence (Dreptul internațional în materie de drepturile omului și violența domestică), Routledge 2013
<i>R. J.A. McQuigg</i>	What potential does the Council of Europe Convention on Violence against Women hold as regards domestic violence (Care este potențialul Convenției Consiliului Europei privind violența împotriva femeilor în ceea ce privește violența domestică), (2012) 16 IJHR 947- 962
<i>B. Meyersfeld</i>	Domestic violence and international law (Violența domestică și dreptul internațional), Hart Publishing 2012
<i>I. Radacic</i>	Gender Equality Jurisprudence of the European Court of Human Rights (Jurisprudența în domeniul egalității de gen a Curții Europene a Drepturilor Omului), (2008) 19 EJIL 841-857
<i>N. Reilly</i>	Women’s Human Rights (Drepturile femeii), Polity Press 2009
<i>I. Westendorp/R. Wolleswinkel (ed.)</i>	Violence in the domestic sphere (Violența în sfera domestică), Intersentia 2005